

Arif Buzovnalının əziz xatirəsinə

Arif Rauf oğlu Buzovnalı 1972-ci ildə Bakı-nın Buzovna qəsəbəsində ziyalı ailəsində dünyaya cəlib. Orta məktəbi bitirəndən sonra hərbi xidmətə yollanıb. 1993-cü ildə Azərbaycan Pedaqoji institutuna daxil olsa da, təhsilinə başlamadan könüllü olaraq qarabağ cəbhəsinə gedib, döyüşlərdə iştirak edib.

Arif Buzovnalı ədəbi fəaliyyətə erkən yaşlarında başlayıb, 1991-ci ildə ilk şeiri "Azərbaycan gəncləri" qəzetində dərc olunub. Bundan sonra mütləmədi olaraq dövrü mətbuatda bədii əsərləri və müxtəlif mövzulu məqalələri ilə çıxış edib.. O, Bakıda və Abşeronda fəaliyyət göstərən müxtəlif ədəbi məclislərin üzvü olub. 2003-cü ildə Təbrizdə keçirilən "Şeiri-tənz" Beynəlxalq şeir müsabiqəsinin qalibi elan edilib. Azərbaycan, Türkiyə, İran, Ukrayna və Rusiyada keçirilmiş bir çox elmi və ədəbi konfranslarda Azərbaycanı təmsil edib. 2011-ci ildən Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, 2022-ci ildən AYB "Füzuli" komissiyasının sədri idi. Onun şeir və məqalələrdən ibarət 9 kitabı işıq üzü görüb.

Arif Buzovnalı 2025-ci ildə -noyabr ayında 53 yaşında vəfat edib.

***Qəzəldir səfəbaxşi-əhli nəzər,
Qəzəldir güli-bustani-hünər.
Qəzəl bildirir şairin qüdrətin,
Qəzəl artır nazimin şöhrətin
Qəzəl de ki, məşhuri-dövrən ola,
Oxumaq da, yazmaq da asan ola***

Nəçə əsrdir ki, biz Azərbaycan şeirinin Qəzəl deyilən bir gözəli, bir əfsuncusu var ki, onun tilisimindən, seyrindən qurtula bilmirik və qurtulmaq istəmirik. Qəzəl sözünün lüğəti mənası ərəbcədir, "eşqbazlıq", "müəşiqə" mənalarına uyğun gəlir. Orta əsrlərin ədəbiyyat nəzəriyyəsinə dair kitablar içərisində ilk dəfə qəzəlin tərifinə 9-10-cu yüzillikdə yaşayıb-yaratmış Qudamə ibn - Cəfərin "Nəqd-əş-şeyr" əsərində təsadüf edirik. Onun yazdığına görə qəzəl məhəbbət deməkdir və qadınlara olan çılgın sevgi haqqında hekayətdir. Amma sonralar qəzəl öz mənə dairəsini genişləndirmiş, təkcə məhəbbət haqqında deyil, dünya-cəmiyyət-zaman-dövrən- həyat barədə fikirləri də öz tematikasına daxil etmiş və ustad şairlərin qələmində fəlsəfi məzmun daşımışdır.

Qəzəlin missiyası nədir? Öncə biz dahi Füzulinin qəzəl haqqında məşhur misralarını misal gətirdik. Buna heç bir əlavə, qüvvətləndirici fikir artıрмаq mümkün deyil.

Qəzəl bu gün də könüllər oxşayır, xanəndələrin dilindən düşmür. Amma onu yazmaq, bu sahədə hünər göstərmək hər şairin işi deyil. Qəzəl deyəndə Nəsimi, Füzuli, Xətai, Seyid Əzim Şirvani, Əliağa Vahid, Südeyman Rüstəm, Mir Mehdi Seyidzadə yada düşür və bu gün də o ustadların yolu ilə gedən şairlər az deyil. Elə Bakı-Abşeron ədəbi mühitində Hacı Mail, Hacı Əlfəmdar, Seyidəğa, Bakir, Şahid, Gülarə Munis, Mahcamal, İlqar Fəhmi kimi istedadlı qəzəlxanlar yetişib.

Bu sırada Hacı Arif Buzovnalını xüsusi qeyd etmək lazımdır. Onun "Ömrün ötən anları" (1999), "Mərifətdən həqiqətə" (2005), "Səhərimə nə qalib ki" (2007), "Xəzərim" (2009), "Sarı güllər" (2010) , "Seçilmiş əsərləri" (2014), "Qəzəllər" (2023), "Vadi" (2023) kitablarında toplanan şeirlərin əksəriyyəti qəzəllərdir. Qətiyyətdə deyə bilərəm ki, Arif Buzovnalının qəzəlləri bu şeir formasının yeni inkişaf mərhələsində özünəməxsusluğu ilə seçilir. Nədir bu özünəməxsusluq? Gəlin, onun bir qəzəlinə müraciət edək:

***Hər dəştə düşən aşıqə şeyda demək olmaz,
Hər naz eləyən dilbəre Leyla demək olmaz.***

***Hər cövrə dözən kimsə rəvamı ola Yusif,
Hər zülm eləyən yare Züleyxa demək olmaz.***

***Hər eşqə düşən Şirini Leylaya deyil tay,
Hər bir sevənə Vamiqü Əzra demək olmaz.***

Göründüyü kimi Arif Buzovnalı qəzəlin klassik tematikasıdan kənara çıxır və XX-XXI əsrlərin aşıq və məşuqlarını tamam başqa bir baxış bucağından qiymətləndirir. Burada o, qəzəl ustadı Ə.Vahidə yaxınlaşır.

Vahid deyirdi ki: "Sevirəm mən o nəzakətli gözəl dilbəri ki, Musiqi elmini, rəssamı, qəzəlxanı sevir". Artıq klassik qəzəllərdə tərənnüm edilən aşıqların-məşuqların dövrü keçib, indi Məcnun, Yusif,

Vamiq, Leyli müasir dövrün insanlarıdır. Hacı Arif bu fikrini başqa bir qəzəlində belə ifadə edir:

***Ey dil, mənə çox halı pərişan kimi baxma
Bir qətrə gözüm yaşına ümman kimi baxma.***

***Ey dil, ola dərdin gedib anlatma təbibə
Hər "can" deyənə Həzrəti-Loğman kimi baxma.***

***Söz xətrinə söz yazmaram, Arif,
Baxsan da mənə, sadə qəzəlxan kimi baxma.***

Arif Buzovnalının qəzəllərində eşq və aşıqlıq məfhumları mənaca zənginliyiylə seçilir. Onun təsvir etdiyi Aşıq öncə qeyd etdiyimiz kimi, real həyatla bağlıdır. Deyir ki:

***Ey fəna aşıq, mənim eşq içrə halım özgədir,
Tutma Məcnuna bərabər ki, misalım özgədir.***

***Məskənim səhra deyil, divanəlikdə yox işim,
Sakinəm viranədə, cahü cəlalım özgədir.***

Arif Buzovnalının qəzəlləri təkcə məzmununa görə deyil, həm də dili və ifadə vasitələri ilə də yenilikləri ilə seçilir. Keçən əsrin sonlarından başlayaraq qəzəl yazan şairlərimiz mümkün qədər ərəfars sözlərindən ifadə vasitələrindən imtina etməyə can atdılar.Onların qəzəllərində sırf Azərbaycan sözləri üstünlük təşkil edirdi və sanki sübut etməyə çalışırdılar ki. "düşvarı asan eyləmək" müasir ədəbi dilimizin incəliklərinə yaxşı bələd olan hər bir şair üçün heç də çətin deyil. Bu fikri biz Şahin Fazilin, Ziyafət Yəhyanın, Gülarə Munisin, İlqar Fəhminin, Səxavət Taliblinin, Yasin Xəlilin, Mahcamalın, Xatirə Xatunun, Ağamir Cavadın və əlbəttə, Arif Buzovnalının qəzəlləri haqqında söyləyə bilərəm. Lakin bu sırada İlqar Fəhmi və Arif Buzovnalı xüsusilə fərqlənmişlər, çünki ərəb və fars sözlərini Azərbaycan sözləri ilə əvəz etmək iş bitmir, əsas məsələ qəzəldə obrazlı fikir söyləmək, Füzuli ruhunu ehya etməkdir.

***Könlündə vüsal nəğməsi vardırsa, sevirəmən,
Sevda dolu qəlbin vardırsa, sevirsən.***

***Yox qorxusu yaş ötsə, xəzan tutsa vücudun,
Ruhunda bahar müjdəsi vardırsa, sevirsən.***

***Eşq içrə təlatümlə coşan qəlbinə hər dəm,
Sevdağların qibtəsi vardırsa, sevirsən.***

***Cəhd eylə məramındakı könlün deyən olsun,
Nitqində vəfa kəlməsi vardırsa, sevirsən.***

***Həsərlə baxan gözlərinin səcdə zamanı,
Yarın qaşı tək qibləsi vardırsa, sevirsən.***

***Eşq içrə sevinc umma səadət günəşindən,
Üstündə qəmin kölgəsi vardırsa, sevirsən.***

***Arif, əsil aşıqda , deyirlər, ağıl olmaz,
Səndə dəlilik rütbəsi vardırsa, sevirsən.***

Əsl sevginin məramını ifadə edən ("Sən niyə sevirsən?) bu qəzəldə bir sıra ərəb və fars sözləri olmasına baxmayaraq kəmiyyət etibarilə azərbaycanlaşmış ərəb və fars sözləri və dilimizin öz sözləri və tərkibləri ilə rastlaşırıq.Klassik qəzəllərdə "bahar müjdəsi", "dəlilik rütbəsi", "səadət günəşi", "həsərlə baxan gözlər", "qəmin kölgəsi" kimi təyini söz birləşmələrinə heç rast gəlməmişik, bunlar Arif Buzovnalının qəzəllərində işlənib.

Əlbəttə, qəizəli yalnız ehqdən, məhəbbətdən söz açan şeir nümunəsi kimi məhdudlaşdırmaq ol-

maz. Real həyatdakı, aləmdəki təzadlar, dəyişmələr, insan dünyasında baş verən ziddiyyətli hadisələr, iman və din məisələləri bbütün bunlar Arifin yalnız eşq tematikasına qapılmadığını göstərir. Deyir ki: "İnsanda artmış iştəha, dünya malı candan baha, Məcnun və Leyla yox daha, səhra həmin səhra deyil. Nəfys ilə göz gəlmiş taraz, dürr axtaran çözh. Dürr az, dəirnləri olmuş dayaz, dərya həmin dərya deyil". Deməli, dünydan eşq dolu zərrələr əksilmiş, həyatın, gözəlliyin mənə və məhiyyətinə xələllər gəlsişdir. Və deyəndə ki: "Gənc yaşımda dərdgir oldum, cavanlıq gxmədim. Qan deyib meydanda gərdiş eyləyən çox Kimsədə pəhlivanlıq gördüm, amma qəhrəmanlıq görmədim". Bunlar, bu şikayətlər sızıştı təsiri bağışlasa da, qəlbin zamanəyə, dövrünün gərdisinə etirazlarıdır. Yənə bu dünyada eşqə tapınmaq, könlün diləklərini e6şqdə aramaq Arifin həyat yağısını reallaşdırır. mTəkrar edirik, Arifin təsvir etdiyi Aşıq XXI əsrdə yaşayır. XXI əsrdə yaşayan Aşıq bütün ikokləri ilə öz vətəninə bağlıdır. Qeyd etdik ki, Arif Buzovnalı Birinci Qarabağ müharibəsinin iştirakçısı olub. İnstituta daxil olsa da, elə birinci kursdan cəbhəyə yollanıb.

***Dərdlərdən, bələlardan bizə mirasdı Vətən
Qoyma yurdunda sənin at çapa həfr yoldan ötən.***

***Yazacaq torpağa qanilə gedən hər qurban,
Yaşa Azərbaycan, çox yaşa, Azərbaycan!***

Arif Buzovnalının qəzəllərində onun özünəməxsus şeir mədəniyyəti, bədii təsvir vasitələri, rədif və qəfiyə ustalıqı ilə rastlaşırısan. Deyək ki, öyrənmək, hansı şairənsə təsirlənmək olar, amma burada yənə öz şairlik məharətini göstərməlisən. Arifi Vahid ədəbi məktəbinin bir istedadlı nümayəndəsi hesab edirik,o da öz böyük ustadı kimi qəzəldə öz hünərini gbstermək istəmişdir. Onun qəzəllərində Vahidin müraciət etdiyi rədiflərə də təsadüf edirik. Amma baxır o rədifini yeni mənə ilə süsləmək bacarığına. Arifin əksər qəzəlləri ən çox özünün müraciət etdiyi təzə rədiflərdir.

***Sinəmdəki al lələdmi yar dərdi məqnimçün,
Eşqin çəmənidən onu yar dərdi mənimçün.***

***Zövqümdü mənim yar qəmi, dərdimdı desəm də,
Xəliq onu zövq adına göndərdi mənimçün.***

***Nə bəhr gərəkdı mənə, nə çöllü biyaban,
Yarın saçı həm müşk, həm ənbərdı mənimçün.***

***Hicran günü can telləri kökləndı qəlm üstə,
Ondan bəri eşq aləmi əzbərdı mənimçün.***

Bu qəzəldə "mənimçün" rədifini təzədir, başqa bir şairin qəzəlində təsadüf olunmayıb. Həm də qəzəlin özü bədii təsvir vasitələrinin orijinallığı ilə diqqəti çəkir.

Arif Buzovnalının bir qisim qəzəlləri var ki, Tanrı eşqinə yazılıb. Allaha xitablar klassik ənənələrlə bağlı olsa da, müasir dövrdə yeni mənalər kəsb edir "Məhəmməd (s) mövludu münasibət ilə", "Həzrət əli mövludu münasibət ilə", "İbrəftnvamfə", "Kərbəla" və s. şeirlər buna misal ola bilər.

Hacı Arif Buzovnalının yaradıcılığı bir sıra alimlərin, onun qələm yoldaşlarının nəzərindən uzaq düşməmişdir. Bunu giz Arif Buzovnalının 50 illiyi münasibət ilə çap edilmiş "Arif" toplusunda izləyə bilərəm Akademik Vasim Məmmədəliyevin, klassik ədəbiyyatın tədqiqatçısı Firudin Qurbansoyun, şair-qəzəlxan Hacı Soltan Əlizadəqının, Yazıçılar Birliyinin kkatibi Səlim Babullaoğlunun, mərhum ədəbiyyatşünas Bəxtiyar Məmmədəzadənin və ən yaxın dostu, şair-dramaturq İlqar Fəhminin yazılarında görürük. (Bakı, "Ecoprint" nəşriyyatı, 2022). İlqar Fəhmi yazır k i: "Arif Buzovnalının bütün yaradıcılığı ərüz poeziyasına həsr olunub Ona görə də onun həyatı qəzələ bənzəyir, hər beytinin sonunda bir rədif var, o rədif də poeziyadı, ərüzdur". Arif Buzovnalı həm də tədqiqatçı idi, onun ərzuza, klassik poeziyaya həsr etdiyi sıra məqalələri var, bu məqalələr Arifi sufizmə, ərfa elminə, Füzuli, Nəsimi, Xətai, Vahid poeziyasına dərindən bələd olan bir araşdırıcı kimi bizə tanıdır.

Hacı Arif Buzovnalı 53 il yaşadı. Ədəbiyyat üçün nə gərəkdı biliyini, sevgisini əsirgəmədi. Vaxt tapmadı yazmaq istəfdiklərini yaza bilsin, amma yazdıqları da bir şair-araşdırıcı ömrünü bu fani dünyada ölümsüzlüyə çevirdi.